ואתחנן* ב

א. שתי מצות עקריות מבוארות בפרשתנו[1]: מצות ק"ש ומצות תלמוד תורה. ואף ששניהם נכתבים בפסוק א', ופס"ד הוא דבק"ש[2] שחרית וערבית מקיים מצות והגית בו יומם ולילה*[2], ולאידך גיסא ת"ת שינון כק"ש[3], מ"מ חילוק גדול ביניהם:

החיוב דמצות ק"ש הוא פעמיים בכל יום, בשחרית ובערבית, כמפורש כאן*[3] "בשכבך ובקומך", וכ"א מהם הוא ענין בפ"ע[4], וכדמוכח גם מזה ש"מברכים ברכות ק"ש פעמיים בכל יום בשחרית ובערבית[5]; משא"כ מצות ת"ת אינה מחולקת לחיובים נפרדים בזמני היום והלילה, אלא הוא חיוב אחד הנמשך תמיד — בכל הזמן דיום ולילה[6]. ולכן מברכים ברכת התורה רק פעם אחת ביום, גם מי שאין דרכו ללמוד אלא לפרקים[7], כי חיוב הלימוד הוא המשך אחד שאין בזה הפסק*[7].

וצריך להבין: לכאורה, מצד ענינם, הרי איפכא מסתברא: ת"ת ה"ה ענין הקשור בהבנה והשגה, כי מחובת ה"

---

*) וסיום הש"ס (מס' נדה).

1) ו, ז.

2) וי"ל דבנוגע לקיום מצות והגית די לכ"ע בפסוק אחד (ואפילו רק ענין אחד) דק"ש — כמו שדי בפרק (שיעור) אחד שחרית כו'.

*2) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד. וראה רמ"א וג"כ השו"ע ר"ס רמ"ו.

3) ירוש' שבת פ"א ה"ב בסופה — אלא שהמפרשים שם פירשו באופן אחר.

*3) זכן — עקב יא, יט.

4) לא מיבעי לדעת הרס"ג (בסהמ"צ שלו מ"ע ג'. וראה ביאור הרי"פ פערלא שם (עת, א ואילך)) והרמב"ן (בסוף השגותיו על ספהמ"צ להרמב"ם. ועיין בדבריו סוף שרש ט' שם) ועוד, שמנו מצות ק"ש של שחרית ושל ערבית לב' מצות במנין המצות — אלא גם לדעת הרמב"ם (בסהמ"צ שלו מ"ע יו"ד), הסמ"ג (בסהמ"צ שלו מ"ע יח) והחנוך (מצוה תכ) ועוד, שמנו אותם למצוה אחת, הרי הפירוש הוא שהם ב' מצות נפרדות, אלא שנמנות כמצוה אחת, וכדמוכח גם מזה שמצות ק"ש היא מ"ע שהזמ"ג (וראה שו"ת שאגת ארי' סי' יב).

5) ואף "דלכאורה אין להם שייכות כלל עם ק"ש כמ"ש הרשב"א ושאר פוסקים" — מ"מ הרי נתקנו כברכות ק"ש לפני ולאחרי' (ועי"ז יבוא האדם לעבודת הק"ש — ראה תניא פמ"ט).

6) ראה מנחות צט, סע"ב. סנה' צט, א (הובא בתניא פ"א). ילקוט ופרש"י תהלים (קיט, קכו). הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ה. וראה גם ר"ן נדרים ח, א ד"ה הא קמ"ל. וראה טורי אבן חגיגה ז, א. ואף ש"מן הדין יוצא ידי חובתו בקביעות עתים וכו' ביום ובלילה וכו' ואם אירע וכו' אפילו בלימוד מועט כמו פרק א' ביום וכן פרק א' בלילה וכו', ובשעת הדחק וכו' יוכל לצאת י"ח בק"ש שחרית וערבית" (הל' ת"ת שם ה"ד) — הרי כל זה הוא הבדיעבד של מצות והגית בו יומם ולילה כפשוטו (שם), היינו של החיוב האחד הנמשך תמיד. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סי' קנו ס"א.

7) שו"ע אדה"ז סי' מז סעי' ז ש"וכן נהגו". ועוד (ועיקר): המחלוקת בין ב' הדיעות (שם) הוא רק אם צריך לברך עוה"פ כשהסיח דעתו, אבל לד"ה אינו קשור להתחלקות דיום ולילה.

*7) והא דמברך בכל יום (ולא פעם אחת בחייו — דלכאורה הרי החיוב נמשך תמיד ואין בו הפסק כלל) הוא לפי "שברכת התורה היא כברכות השחר" (שו"ע אדה"ז שם). וראה לקמן הערה 36.

מצוה להבין הדבר הנלמד — ואם לא ידע מאי קאמר בתושבע"פ [8] לא קיים מצות ת"ת [9], ואין מברכים ע"ז — ומאחר שבהבנה והשגה ישנם שינויים ואין כל הזמנים שוים — סברא לקשר מצות ת"ת לגדר הזמן וההתחלקות שבזמן. ובפרט הרי מצינו חילוק בהבנה דלימוד היום או הלילה וכל הגורס ביום שמעתתי' מחדדן [10]. ובדברי אגדה [11] מפורש [12]: "מנין הי' משה יודע אימתי יום ואימתי לילה אלא בשעה שהי' הקב"ה מלמדו מקרא הי' יודע שהוא יום ובשעה שהי' מלמדו משנה הי' יודע שהוא לילה", הרי דבנתינת התורה — הי' שינוי בלימוד התורה לפי שינויי העתים דיום ולילה [13]. משא"כ מצות ק"ש, הרי ענינה קבלת עול מלכותו ויחודו של הקב"ה זכרון תמידי [14] שצ"ל בכאו"א מישראל — ומכיון שזכרון מלכותו ויחודו ית' הוא חובה אחת תמידית, הרי אין סברא שיהיו בזה שינויים והתחלקות מצד חילופי הזמנים דיום ולילה.

ב. והביאור בזה:

חיי האדם נחלקים לימים, כי יומי מפסקי מהדדי [15]. ויום (שלם) היינו בצירוף יום ולילה, כמש"נ [16] "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד".

ובזה גם מרומז עיקר תכלית עבודת האדם:

תכלית האדם היא לעשות לו ית' דירה בתחתונים [17], היינו לא שישלול בעבודתו כל מציאות העולם, אלא שהעולם (התחתון) כמו שהוא נראה כמציאות בפ"ע ייעשה דירה לו ית', היינו שגם במציאות זו יורגש איך שכל מהותה היא מאמיתית המצאו ית' — וזה הוא גילוי דאמיתת אחדותו של הקב"ה.

וזה נרמז ג"כ במש"נ (ביום ראשון של מע"ב) "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד" הכוונה היא לצרף ולחבר את הערב והחושך והתחתון עם הבוקר והאור והעליון, חיבורו של עולם הזה תחתון שאין תחתון למטה ממנו עם העליון שאין עליון למעלה ממנו, ואז הוא "יום אחד" [18], וכמרז"ל [*18] בפי' אחד "צריך לכוין באלף שהוא אחד,

---

8) ועיקר ת"ת ה"ה בתושבע"פ. ומעשה ("כל רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת" — אגה"ק סוסכ"ט) בא רק ע"י לימוד תושבע"פ.

9) מג"א סי' נ. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"ג. ע"ייג"כ לקו"ת ויקרא ה, א בשם הפרדס שכ"ז פ"א. ולהעיר מפמ"ג שם. ומשל אברהם (להרה"צ וכו' מבוטשאטש) סמ"ז ס"א. ולהעיר ממגילה (ג, א) "שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה" לפי ש־במקרא מגילה אינו עוסק כ"כ בהבנת התורה.

10) ר"ח עירובין סה, א.

11) ונוגע גם למעשה (ראה באה"ט או"ח סו"ס רלח. ברכי יוסף שם. ועוד).

12) יל"ש תשא רמז תו.

13) וראה זח"ג לט, ב: "והוה אוליף לי כל יומא ג' מלין דאורייתא ובליליא ג' מלין דחכמתא דאגדתא". וראה לקוטי לוי יצחק לזהר שם (ס"ע ער ואילך).

14) ראה חינוך מצוה תך. כוונות ק"ש ועוד.

15) פלוגתא דאמוראי נזיר ז, א (צפע"נ השלמה סע"ה). ובזהר ח"ג (צד, ב) כל יומא ויומא עביד עבידתי'. וראה זח"א רסד, ב.

16) בראשית א, ה.

17) ראה תנחומא נשא פט"ו, ועוד.

18) וראה ב"ר ספ"ג: יום אחד כו' שבו הי' הקב"ה יחידי בעולמו שלא הי' בעולמו אלא הוא.

*18) סמ"ק הובא בב"י או"ח סס"א.

ובחי"ת שהוא יחיד בז' רקיעים ובארץ הרי ח', והדלי"ת רמז לד' רוחות" — ובפרט ע"פ הידוע — דיוק תיבת "אחד" [19] (ולא "יחיד") שמורה שישנו מקום לאיזו מציאות זולתו ית', ומ"מ ה"ה אחד, היינו שמציאות ה"לילה" מחוברת וכלולה באמיתית מציאות ה"יום".

וזוהי*[19] עבודת הק"ש: "שמע ישראל וגו' ה' אחד" — העבודה דאמליכתי' למעלה ולמטה ולד' רוחות [20] — ששה קצוות העולם — לגלות אחדותו ית' בעולם, לשון העלם [21], היינו כמו ש־הוא במציאותו [19]. וזהו הטעם שמצות ק"ש קשורה בשני הזמנים דיום ולילה — לא להדגיש החילוק והפירוד שבי־ניהם, אלא, אדרבה, לפעול בב' הבחי־נות ההפכיות ד"יום" ו"לילה" ולחברם ל"יום אחד" — גילוי אחדותו בעולם.

משא"כ תורה, שאינה נתפסת בענ־יני העולם (כ"א רק מתלבשת בהם), אינה שייכת להעולם (התחתון) כפי שהוא במציאות של "תחתון", דהרי היא למעלה מלהיות נתפסת ומשתנית ע"י העולם ובעולם [22] (גם לאחר שנסעה וירדה בסתר המדריגות כו' ומחשבה דבור ומעשה תפיסא בהן [23]) אשר לכן אין חושך העולם מעלים על התו־רה [24], וכמרז"ל [25] "הלא כה דברי כאש נאם ה', מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טום־אה" [26], היינו שמצד התורה הרי אין נראה בהעולם מציאותו [27] — לכן גם החיוב דתלמוד תורה אינו מוגדר ב־גדרי יום ולילה.

ג. עוד ביאור בזה: ענינה של ק"ש הוא, כנ"ל, לפעול אחדות (דהוי' אחד) בעולם; ואין הפי' שפעולתה היא רק לגלות בעולם שהוא בטל במציאות, כ"א גם לפעול בעולם ביטול זה, שהו"ע האחדות. וכדיוק ל' מרז"ל הנ"ל (בביאור ענין הק"ש) "כיון דאמליכתי' למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים תו לא צריכת", היינו שהאדם ממלין את הקב"ה בעולם. וכיון שכן, ש־פעולת הביטול בעולם תלוי' בעבודת האדם, הרי בהכרח שישנם שינוים בדרגת הביטול הנפעל בעולם, דהרי לא כל הזמנים שוין בעבודת האדם;

---

19) ראה לקו"ש חי"א ע' 11 ואילך ובהנסמן שם.

*19) ראה בריש ברכות בנוגע לק"ש "ליף מברייתו של עולם".

20) ברכות יג, ב.

21) לקו"ת שלח לו, ד. ש"ש סד, ב. ביאוה"ז להצ"צ ע' שנה (ומציין למרז"ל). ועוד.

22) ראה ד"ה ויאמר משה תש"ד פ"כ: וענין ההתלבשות דתורה אי"ז מענין הת־לבשות של התעסקות . . ולשון התלבשות הוא רק שם המושאל בלבד. וראה לקו"ש ח"ח ע' 352 ואילך. ח"ט ע' 65 ואילך.

23) תניא פ"ד.

24) ראה לקו"ת ראה כ, א: דהתורה היא עץ החיים . . ואין כח בקליפה לשלוט שם.

25) ברכות כב, א: ריב"ב אומר כו', וגם לרבנן דפליגי עלי' — ה"ז לא אטעמי', כ"א כדי שלא יהיו ת"ח מצויין כו' (ראה שו"ע אדה"ז או"ח רספ"ח), או מפני בזיון וכיו"ב (תר"י ברכות שם). ולהעיר מלקו"ת תבוא (מג, סע"ב ואילך). ס' מאה שערים מה, א.

26) להעיר מזח"ג פ, סע"ב.

27) ולהעיר אשר בעת מ"ת בגילוי נת־בטל העולם ממציאותו בגילוי, כמרז"ל (שמו"ר ספכ"ט) "צפור לא צוחה כו' אלא העולם שותק וכו'". וראה לקו"ש חי"א הנ"ל.

ואדרבה עבודה אמתית צ״ל בבחי׳ „ילכו מחיל אל חיל״[28], לעלות בכל עת מדרגא לדרגא נעלית יותר.

ומובן שבכל דרגא שהאדם מגיע ועולה (שהו״ע ק״ש של שחרית), עם שהיא „יום״ ואור לגבי דרגתו הקו־דמת, צריך להרגיש (וכ״ה האמת) ש־אי״ז מספיק עדיין, ושעליו לעלות לדרגא נעלית יותר. ז. א. שצריך להרגיש שדרגת הביטול שהוא פועל עתה בעולם היא „לילה״ (ק״ש של ערבית) לגבי דרגא עליונה ממנה — בחי׳ „יום״, וכן למעלה מעלה. הרי שפעולת האחדות, שהיא עבודת הק״ש, משתנה ועולה בשינויי יום ולילה, ולכן גם מצותה של ק״ש מוגדרת בזמני יום ולילה — בהתאם לתוכנה ואופן עבודתה.

משא״כ בתורה, מכיון שאין ענינה לפעול אחדות בעולם, כנ״ל, כי מצד התורה הרי העולם הוא בטל במציאות, ובמילא אין שייך בה סדר העליות הנ״ל בדרגות הביטול — ולכן אינה מוגדרת בבחי׳ „יום״ ו„לילה״[29].

ד. ועוד חילוק ביניהם: מכיון ש־ענין הק״ש הוא ביטול העולמות ע״י עבודת האדם, הרי בהכרח שיהיו שי־נויים בדרגת עבודתו, הואיל והאור האלקי אין מאיר אצלו בכל הזמנים בשוה — לפעמים הוא בבחי׳ „יום״ ולפעמים בבחי׳ „לילה״, ונאמר[30] „ש־בע יפול צדיק וקם״. אמנם הכוונה היא שלא להתפעל מהשינויים, ולעבוד עבודתו בפעולת הביטול בעולם גם ב„לילה״. וזהו שמצות ק״ש מוגדרת בב׳ סוגי הזמן דיום ולילה, היינו שעבודה זו מוטלת עליו הן „ביום״, כש־מאיר אצלו אלקות (שצ״ל ביטול נעלה יותר), הן בזמן של העלם והסתר, „בלילה״. משא״כ תורה שהיא למעלה מעבודת האדם בעולם, אין נוגע בזה השינוי דיום ולילה[31].

אמנם, בכדי שיוכל האדם להתגבר ולעבוד עבודת הק״ש גם „בלילה״ [אף שאז הוא בדרגא תחתונה], זקוק הוא לנתינת כח מדרגא כזו שהיא למעלה מכל שינויים, שלכן ביכולתה לתת כח

---

28) תהלים פד, ח. וראה סוף ברכות. שו״ע אדה״ז תאו״ח רסקנ״ה. וש״נ (ומד־השמיט בפנים הציון לברכות משמע דמ״מ שעל הגליון הם לאדה״ז).

29) ואף שגם בלימוד התורה צ״ל הליכה ועלי׳ ועד א״ס, מ״מ מכיון שאין ענין העלי׳ לפעול ביטול בהיש דשכל הקודמו, כ״א לגלות האמתית הנמצאת בו, אין להגדיר הדרגא התחתונה בשם „לילה״. וע״ד: קמי׳ מלכא — מחוי במחוג ה״ז מרידה (חגיגה ה, ב), בשמו״ע צ״ל כעבדא קמי׳ מרי׳ כו׳ לפני המלך (שבת י, א. שו״ע אדה״ז סו״ס צה), משא״כ קודם לזה*. אבל במשל התחתון דג׳ אלף משלי שלמה נמצא בו הנמשל (עיין תו״א יא, ג).

30) משלי כד, טז. וראה חנוך קטן.

31) והשינוי הנ״ל (ס״ב) דלימוד מקרא דוקא ביום ומשנה בלילה — הוא כמו שבנוגע לברכות צ״ל הלימוד בהל׳ ברכות וכו׳.

---

*) בק״ש שו״מ מפני הכבוד כו׳ (ובפרט ע״פ הירוש׳ ברכות פ״ב סה״א דנלמד ממש״נ ודברת בם) ומותר לקרוץ בעיניו וכמעשה דרב (יומא יט, ב). משא״כ בתפלה דצ״ל כעבדא קמי׳ מרי׳ בלי שום תנועות, ועיין ברכות לג, רע״א: עומד לפני ממה״מ כו׳.

ומ״ש בשו״ע או״ח סי׳ סג ס״ז: הקורא ק״ש לא ירמוז וכו׳ הרי מפורש הטעם (ארעי ולא קבע — ולא ביטול). וכן איתא שם לאחר פ״ר מותר לצורך מצוה קצת.

בנוגע לתפלה — להעיר מסי׳ קד ס״ב עומד לפני המלך — אין לזוז ממקומו.

להתגבר על כל השינויים ולפעול בי־טול נעלה יותר גם ב„לילה" — ודרגא זו היא תורה (שבק"ש). כי ק"ש, אף שהיא מצוה, יש בה גם מעלת התורה כנ"ל, שתורה היא למעלה מכל שי־נויים, כנ"ל, והיא הנותנת כח בעבודת ה„לילה".

ה. ע"פ הנ"ל יש לבאר הקישור שבין התחלת הש"ס וסיומם (בגמ'): תחלת הש"ס אירידי בק"ש דלילה „מ־אימתי קורין שמע בערבין", וסיום הש"ס: „תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכ"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב שנא' [32] הליכות עולם לו, א"ת הליכות אלא הלכות [33], וידוע [34] שבתורה (וכ־יו"ב) ישנו קישור בין ההתחלה לסיום. והביאור: הציווי לקרות שמע בערבין (שככל המצות — אינו מבקש אלא לפי כוחן [35]) — הכח ע"ז הוא ע"י התורה שהיא למעלה מהשינויים דער־בין ושחרית, אלא „בכל יום", חיוב תמידי [36].

ומדייק „כל השונה הלכות בכל יום", כי אמיתית ענין התורה שלמעלה מכל שינויים נראה בעיקר בההלכה ש־בתורה: בהשקו"ט ופלפולא דאורייתא הרי לא ניתנה תורה חתוכה [37] ובני ישראל אין דיעותיהן שוות [38] ו„אלו ואלו דא"ח" [39] (ובפרט אשר „שבעים פנים לתורה" [40] ושש"ר פנים לתורה [41]), שבזה הרי אפ"ל (ובפרט מצד האדם הלומד [42]) נטי' מהאחדות האמיתית שלמעלה מכל השינויים (אף שג"ז אפ־שר שתבוא מהאחדות האמיתית [43]) ולכן אין הלכה כמותו; משא"כ הלכות — ה"ז מסקנה אחת ופסק אחד, בלי שום שינויים ונטיות.

ו. עפ"ז יש להסביר גם השייכות של מאמר זה („כל השונה כו' ") לה־סוגיא שלפניו (במס' נדה): „א"ל ר' שמעי' לר"א אימא ביממא תהוי זבה

---

32) תבקוק ג, ו.

33) תוכן הלימוד הוא ע"פ המבואר בכ־ללי הש"ס (ראה ס' הליכות אלי ס"ג. ועיין מו"נ ח"ג פמ"ג. שו"ת הרדב"ז ח"ג תשובה אלף ס"ח (תרמ"ג)) שהלימוד דאל תקרא אינו שולל את פי' הפשוט של התיבה כ"א מוסיף עוד דרש — ובנדו"ד הפי' הוא: ע"י „הלכות" ה"ה בבחי' „הליכות (ה"ה הולך ל)עולם" (עוה"ב).

34) כבר העירו ע"ז באחרונים מברכות י, ע"א ובתוס' שם. וראה ספר ויהא ברכה. ולהעיר מס"י פ"א מ"ז: נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן.

35) שמו"ר רפכ"ט. במדב"ר פי"ב, ג. תנחומא נשא יא. וראה ע"ז ג, א.

36) ומה שמגדירו „בכל יום" [דלכאורה מכיון שהיא למעלה משינויים אינה מוגדרת ביום כלל], כי כל יום הוא ענין בפ"ע כנ"ל (בפנים רס"ב). ראה בארוכה מפענח צפונות פ"ב. [אף שבכללות יותר — היקף שלם הוא ז' ימים, כדלקמן].

37) ירוש' סנה' פ"ד ה"ב.

38) ראה ברכות נח, א. (סנה' לח, א).

39) עירובין יג, ב.

40) במדב"ר פי"ג. טז. זח"א מז, ב. ח"ג כ, א. רטז, א. רכג, א.

41) שער הגלגולים הקדמה יז. שער רוה"ק בענין היחודים על קברי הצדיקים הקדמה ג. לקוטי מהרח"ו זלה"ה שבסוף שער מאמרי רז"ל להאריז"ל.

42) ראה לקו"ש חי"א ע' 150 ואילך.

43) וגם הקושיות והקס"ד וכו' שבתורה — באים מאחדות האמיתית, וזהו מהביאורים שגם לאחר שיודע התירוץ והמסקנא שבתורה לומד עוה"פ את הקושיא והקס"ד, וה"ז בכלל ת"ת. ולהעיר שכמה הלכות נלמדות מקס"ד בתורה. וראה בארוכה לקוטי לוי יצחק — אגרות ע' רסג ואילך.

בלילא תהוי נדה (ופרש"י: "ראתה ביום תהא זבה כדכתיב[44] ימים רבים אבל ראתה בלילות לא תהא זבה"), א"ל עליך אמר קרא על נדתה סמוך לנדתה, סמוך לנדתה אימת הוי בליליא וקא קרי לה זבה" (ופרש"י: "סמוך לנדתה — ליל שמיני שהרי ימי נדות כל שבעה עד הלילה כדכתיב[45] שבעת ימים תהי' בנדתה"). ולכאורה מהי השייכות שבין "תנא דב"א" להשקו"ט בגמ' ישלפני'?

ואף שכתבו התוס' על אתר "דאיידי דאירי לעיל בהלכתא מייתי לה לסיים בדבר טוב וכו' שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומין" — הרי כתב שם המהרש"א ש"צריך התלמוד לסיים במאמרי אגדה השייך קצת להלכה דמסיים בה"[46].

ז. אמנם עפ"י הנ"ל י"ל בזה — ובהקדים המבואר במ"א[47] בביאור מה שארז"ל[48] שדם נדה היא מן הקללות שנתקללה חוה מחמת חטא עה"ד, היינו שע"י חטא עה"ד נתהוה בה מצי־אות של רע, המתבטא (בחלקו) בדם־נדה[49], דם טמא. אבל הגוף הישראלי בטבעו — דוחה אותו החוצה, כי כאו"א עליו נאמר[50] "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", לכן אינו סובל מציאות של רע, ודוחה אותו לחוץ. אמנם מכיון שלפי שעה נמצא בו הרע שצריך לדחותו, נטמא האדם ע"י, עד שיטבול במקוה — ע"פ ביאור הרמב"ם[51] (ועוד) — פרישה מהרע לגמרי וביאה (וביטול — מים שכל גופו עולה בהם — אותיות[52] טיבול) בטהרה.

וזהו גם היסוד להפרש בין נדה לזבה, שהזבה (היינו אשה ה־רואה דם (ג' ימים) בהי"א ימים שבין נדה לנדה) אינה נטהרת ע"י טבילה במקוה בלבד, כ"א ע"י הקדמת ספירת שבעה נקיים (ואם ראתה דם בא' מז' ימים אלו, ה"ז סותר כל הנקיים), משא"כ הנדה שאי"צ שבעה נקיים*[52]:

בטעם ספירת ז' נקיים של הזבה כ'

---

44) מצורע טו, כה.

45) שם, יט.

46) גם יוקשה שאין הנידון דומה לגמרי לרא' — דמה שה"נביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומין", הוא בכדי שלא לסיים בדברים של היפך השבח וכו' הכתובים לפניהם; אבל בנידון דידן הרי (גם לולא שהביא את ה"תנא דבי אליי") מסיים בענין של הלכה, אבל י"ל שאינו רוצה לסיים ב"זבה" — ענין דחולי.

47) ראה לקו"ש ח"ג ע' 983.

48) עירובין ק, ב.

49) ורק בנשים (אף שזה מורה על הרע בכלל שנעשה ע"י חטא עה"ד) — כי רק באשה נאמר ותרא כי תאוה היא (בראשית ג, ו). וגם היא התחילה וגרמה החטא. וראה אוה"ת תבוא ע' תתרצה ואילך. וראה לקמן הערה 63.

50) יתרו יט, ו.

51) ראה רמב"ם סוף הלכות מקואות שטהרה במקוה הו"ע "לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור" (ואולי טעות המעתיקים והדפוס הוא וצ"ל "במי הדעת הטהור טהור").

52) טבילה אלא שנתחלף הוא"ו בה"א בלבד וד"ל (סידור סד"ה כוונת המקוה).

*52) ראה הקדמת אדה"ז להל' נדה. ובכ"מ.

החנוך [52] "והזבה צריכה ז' נקיים לפי שהזיבה תורה על רוב מותרי האשה וזהו המשך הרקת דמי' ימים רבים אחר ימים הנהוגים ברוב הנשים" — ולפי המבואר לעיל מובן, דמה שכ' "שהזיבה תורה על רוב מותרי האשה", היינו ששייכותה של הזבה למציאות של רע היא ביותר מכפי הרגיל.

והביאור בזה: ע"י חטא עה"ד "ירדה זוהמא לעולם" [53], שירדו האדם והעולם [54] משלימות שלהם וממעלתם, כי נתערבה בהם זוהמא ורע — ועד"ז נמצאת היא בהם [55] עד שיקויים ה' יעוד [56] "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" בגאולה העתידה שאז תתבטל הזוהמא לגמרי והאדם והעולם יתבררו ויזדככו ויתעלו בתכלית הבירור, ה' זיכוך והעלי'.

ז. א. שע"י חטא עה"ד ירדה ה"זוהמא" בבנ"א, באופן שהרע נעשה אצלם כדבר טבעי — וצ"ל עבודת האדם לדחותו; וזהו"ע דם נדה — רע הנגרם ע"י חטא עה"ד והנעשה כטבע באדם, ועליו להרחיק א"ע ולי' טהר מרע זה [57], וזוהי עבודת כל אדם [58].

אמנם מכיון ש"מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחרי' כל אדם ימ'

---

53) מצוה קסו.

54) שבת קמו, רע"א.

55) ראה תו"א תולדות כא, ב. יתרו עד, א־ב. משפטים עט, ד.

56) ואף שע"י מ"ת "פסקה זוהמתן" (שבת שם. ע"ז כב, ב. וח"א נב, ב. ח"ב קצג, ב) — הרי ע"י חטא העגל חזרה זוהמתן (והר שם. וראה תניא ספל"ו), אף שאינה כפי שהייתה לפנ"ז (כדמוכח בש"ס שם. וניצוצי אורות וח"ג יד, ב).

57) זכרי' יג, ב. וראה גם וח"א קכו, רע"א.

58) עפ"ז יש להסביר טעם הדעות* (הובאו בדרכי תשובה סי' קצו ס"ק ג) שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אפילו אין בעלה בעיר, אף לפי מאי דקיי"ל שטבילה בזמנה לאו מצוה — כי זה מורה על הטהרה מהרע והזוהמא שע"י חטא עה"ד.

59) ועפ"ז יומתק מרז"ל (מדרש תהלים (קמו [ד])): "אין איסור גדול מן הנדה כו' ולע"ל הוא מתירה כו'", כי כנ"ל יתברר אז העולם מהטומאה של חטא עה"ד. וכל פרטי' הטבע יהיו טהורים (ויהי' "דם" (דער קאָך) הנצרך בתחלת העבודה, משא"כ כש־בטל. וראה יומא (סה, ב) כליא עלמא). וראה אגה"ק סכ"ו (קמג, סע"א) שלע"ל יצטרכו לידע דיני טומאת יולדת ואינו מזכיר טומאת נדה. וראה אוה"ת בראשית ע' נא.

*) וראה שו"ע אדה"ז (או"ח סי' שכו ס"ז): "ובמדינות אלו נהגו לאסור טבילת אשה בשבת אא"כ יש בעלה בעיר וגם לא הי' אפשר לה לטבול קודם השבת או שלא הי' בעלה בעיר ובא בער"ש שלא פשעה במה שלא טבלה קודם לכן". וראה שם סי' תריג ס"כ. וצ"ע במ"ש ביו"ד (סי' קפו סק"ח) "שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אפילו אין בעלה בעיר כדלקמן סי' קצז". (ואולי פירש שם דבריו, אבל אצלינו חסר סי' זה). וראה פס"ד להצ"צ (יו"ד סי' קצו ס"ו): "אם האשה אינה מתחלת לספור ז' נ' ממחרת יום ההפסקה כו' מ"מ עלתה לה ספירה, ואף לכתחילה תוכל לעשות כן אם תרצה", אף שע"ז מאחרת היא את הטבילה. אבל מוכרח לומר שהצ"צ אירי באופנים מסוימים, (או דלא קאי כאן אלא בדין שהס־פירה עולה לה) דהרי לא חילק שם בין אם בעלה בעיר או לא, ואם בעלה בעיר הרי בודאי שאסור לה לאחר הטבילה (כמ־פורש בשו"ע אדמוה"ז סי' תרי"ג ס"כ).

שוך"[60], והבינוני הרי הרע שבו גם בשעת ק"ש ותפלה "לא נתבטל לגמרי אלא בצדיק"[61] וכו', אבל בבינוני הוא ד"מ כאדם שישן שיכול לחזור וליעור משנתו כך הרע בבינוני הוא כישן וכו' ואח"כ יכול להיות חוזר וניעור"[62] — והוא הדבר בנידון הזוהמא והרע שבכ"א (טומאת דם נדה): אף שדחה את הטומאה והרע מקרבו, בכ"ז בע־בור איזה זמן (חודש בערך[63]) חוזר וניעור הזוהמא והרע עוה"פ (כי חטא עה"ד, שורשו של הרע, עדיין לא נתבטל לגמרי) ושוב צ"ל העבודה לדחותו ולטהר א"ע ממנו.

אולם מי שחטא ופגם כו' ועבירה גוררת עבירה — היינו שעלול הרע להתעורר גם קודם שיגיע הזמן שבו הוא חוזר וניעור מצד טבע הבינוני[64]; ומובן שזהו לא רק קדימה בזמן, כ"א גם תוס' במציאות ואיכות הרע.

ותוספת זו במציאות הרע זוהי טומ־את זיבה — שהיא רואה דם בימים שמצד הטבע אין לראות בהם, וזה מורה "על רוב מותרי האשה" — היינו שהרע נתרבה ונתחזק יותר מכפי שהוא בטבע חטא עה"ד.

ולכן גם דיחוי' של טומאה זו אין מספיק סדר העבודה של דיחוי וטיהור רגיל, אלא צריך לשוב בתשובה שלי־מה יותר — וזהו שאין טומאת זיבה נטהרת אלא ע"י שבעה נקיים, שה־ימים שלאחרי הזיבה צריכים להיות נקיים לגמרי, בקצה ההפכי, מטומאת דם — והיא־היא התשובה השלימה והאמיתית בנדו"ז, כמ"ש הרמב"ם[65] שאם נטה לצד אחד יותר מדי אז תשובתו היא שיטה א"ע לקצה השני לגמרי, ולכן אם רואה דם בא' מן הימים ה"ז סותר כל הימים למפרע (כי אז ה"ז הוכחה שאין תשובתו אמיתית), ורק אחרי ספירת ז' ימים נקיים רצופים[66] ה"ה טובלת ונטהרת מן הטומאה.

ודוקא שבעה נקיים, כי שבעה הוא היקף שלם[67]. וגם ידוע[68] ש"כל יומא ויומא (מימי השבוע) עביד עבידתי"; והיינו שע"י העבודה בשבעה ימים רצופים הרי יש בזה הן השלימות בעבודה הפרטית שבכל יום מימי ה־שבוע[69] והן השלימות בעבודה הכל־לית של (שבוע) היקף שלם — תשובה שלימה בכל פרטי' ועניני' ורק ע"ז הוא נטהר מטומאה זו.

---

60) תניא רפי"ד.

61) והטעם שישנו דם נדה גם בצדקת (המורה שבעבודה רוחנית הוא גם בצדיק), מובן ע"פ מ"ש בתו"א (משפטים עט, ג): "אעפ"י שהם צדיקים גמורים מ"מ נשאר בם עדיין שמץ מזוהמת הנחש שלא יכול להסירו מכל וכל".

62) תניא פי"ב.

63) והטעם דחודש, י"ל: כי חטא עה"ד נגרם ע"י מיעוט הלבנה והיא מתחדשת (וכל עניני') בכל חודש. וראה אוה"ת פינחס ע' א'קסה. א'קפ. וראה גם לעיל הערה 49.

64) ראה תניא רפכ"ט. שם רפל"ה.

65) הל' דעות פ"ב ה"ב.

66) דוגמא לדבר שטבילת כל הגוף צ"ל בב"א.

67) תשובת הרשב"א ח"א ס"ט.

68) זח"ג צד, רע"ב. וכ"ה בכל שבוע (עיין ר"ה לא, רע"א). ומובן עפמשנ"ת בלקו"ת שה"ש (כה, א).

69) להעיר ממשנ"ת (ראה שער הכוונות דרושי ר"ה (לפני דרוש הא')) בענין השבעה ימים שבין ר"ה ליוה"כ שהיא עבודת הת־שובה על כל ימי השבוע של כל השנה כולה, כי בז' ימים אלו ישנם כל א' מז' ימי השבוע.

ח. עפ"ז מובנת הסמיכות והשייכות של "תנא דבי אליי' כל השונה הלכות וכו' " להסוגיא שלפנ"ז:

שאלת הגמרא היא[70]: מכיון שההפרש בין נדה לזבה הוא, כנ"ל, שדם נדה עניגו התעוררות הרע באופן הרגיל והטבעי בבנ"א, ודם זיבה מורה על חולי, תוס' במציאות הרע — "אימא ביממא תהוי זבה" — פי' ב"יום", כאשר ראיית הדם (בימי זיבה) הוא כשה"שמש (ומגן הוי' אלקים)"[71] מאיר בעולם ובאדם, ה"ז הוכחה שהחסרון הוא בו חולי (דלולא זאת אין מקום לראיית דם); אבל "בליליא" — אם רואה דם זה ב"לילה", בזמן ש"חושך" בעולם, ההעלם דאור אלקי — "תהוי נדה" — כי מצד החושך וטבע העולם נתעורר הרע קודם זמנו הרגיל, ואינו ענין של זיבה — חולי בו.

והמסקנא שגם בלילה הוי "זבה", כי כאו"א מישראל, באיזה מצב שנמצא, יש בכחו לעבוד עבודתו, עד שלא יהי' שייך ל"ראיית דם" אפילו כש"לילה" בעולם — ולכן הו"ע של זיבה גם בלילה. והכח על עבודה זו הוא מהתורה: בהיותה למע' מכל שינויים כדלעיל, לכן נותנת כח גם באדם שגם הוא בעבודתו לא יתפעל מהשינויים, ההעלמות וההסתרים, הבאים בעולם, וזהו אומרו: "עליך אמר קרא כו' " (יתור ל' ושאינו רגיל) עליך (בדרך מקיף) אמר קרא (כח ה)תורה.

ובהמשך לזה מסיים "כל השונה הלכות בכל יום וכו' ", שהתורה (ובפרט ההלכות) בהיותה למעלה מכל השינויים, נותנת כח לעמוד בפני כל השינויים לגריעותא ולעבוד עבודתו כדבעי.

ומבאר בתוס' שזהו ע"ד "גביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומין"[72] — כי גם מאמר זה הוא ענין של תנחומין, ל"נחם" ולעודד את כל מי שהוא נופל ממדריגתו, שהתורה נותנת גם לו את הכח להתעלות ע"י עבודתו. ועד שע"י ההלכות — הליכות עולם לו.

(משיחת י"ט כסלו תשכ"ד)

---

70) ראה בזה גם לקו"ש ח"ז ע' 317-8.
71) תהלים פד, יב.

72) שבח ותנחומין — לכאורה הול"ל "שבח ונחמה". וי"ל ע"פ מש"כ אדה"ז (תניא רפל"ה) בעבודת הבינונים: לנחמם בכפלים לתושי'. ולהעיר ממרז"ל (איכ"ר ספ"א) עה"פ דהפטורת פרשתנו: מתנחמים בכפלים שנאמר נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם.